

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 35, Mart 2019, s. 625-640

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4902>

Mustafa YAKIŞKAN

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Öğrencisi, mustafayakiskan11@gmail.com

DOĞU AKDENİZ'DE OLUŞAN YENİ ENERJİ DENKLEMİNİN ETKİSİNDE KIBRIS SORUNU¹

Özet

Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarının kesişme noktasında yer alan Doğu Akdeniz Bölgesi, aynı zamanda Orta Doğu'nun büyük bir bölümünü kontrol edecek bir noktadadır. Bu bölge son dönemde zengin hidrokarbon rezervleri ile ön plana çıkmaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesi'nin karmaşık enerji haritası çoklu dengesizlikler ve asimetrikler üzerine kurulmuştur. 1950'li yıllardan bu yana bölgede zengin hidrokarbon rezervlerinin varlığı bilinmesine rağmen 2000'li yıllara kadar teknolojik yetersizlikler ve bir takım siyasi faktörlerin etkisiyle bu rezervler yönelik her hangi bir çalışma yapılmamıştı. 2000'li yıllardan sonra, dünyada hızla artan enerji ihtiyacından dolayı bu bölgedeki hidrokarbon rezervleri ilgi odağı haline dönüşmüş, kaynakların çıkartılması ve pazarlanması hususunda önemli adımlar atılmaya başlanmıştır. Ancak rezervlerin önemli bir kısmının açık denizlerde yer alması uluslararası hukuk açısından bir takım tartışmalara da neden olmuştur. Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon rezervlerinin keşfi, Küresel aktörlerin bölgeye olan ilgilerinin de daha da artması bölgede tarihsel geçmişe sahip olan bir çok sorun gibi Kıbrıs sorununu da etkilemiştir. 1950'lerde uluslararası gündeme gelen Kıbrıs sorunu, bu dönemden itibaren yaşanan birçok tarihsel gelişmeyle şekillenmiş, çözümsüzlüğünü günümüze kadar devam ettirmiştir. Kıbrıs sorunu üzerine eklenen Hidrokarbon keşfi ile, Rum Yönetimi'nin, Mısır ve İsrail ile

¹ Bu makale Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Mustafa YAKIŞKAN' a ait 'Enerji Jeopolitiği ve Kıbrıs Sorunu' konulu yüksek lisans tezinden esinlenerek yazılmıştır.

birlikte adadaki Türklerin ve Türkiye'nin haklarını hiçe sayarak yapmış olduğu antlaşmalar bölgedeki siyasi sorunları daha da artırmaktadır. Yapmış olduğumuz bu çalışma ile Hidrokarbon rezervlerinin keşfi ile oluşan yeni enerji denkleminde artık bir enerji sorununa dönüşen Kıbrıs sorunu irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Sorunu, Hidrokarbon Keşfi, Doğu Akdeniz,

THE CYPRUS PROBLEM IN THE EFFECT OF NEW ENERGY EQUATION IN EASTERN MEDITERRANEAN

Abstract

The Eastern Mediterranean Region, located at the crossroads of Europe, Africa and Asia, is also at a point to control most of the Middle East. This region has recently come to the forefront with its hydrocarbon reserves. The complex energy map of the Eastern Mediterranean Region is based on multiple imbalances and asymmetries. Despite the existence of rich hydrocarbon reserves in the region since the 1950s, there has not been any study on these reserves until the 2000s with the effects of technological shortcomings and some political factors. The Eastern Mediterranean Region, located at the crossroads of Europe, Africa and Asia, is also at a point to control most of the Middle East. This region has recently come to the forefront with its hydrocarbon reserves. The complex energy map of the Eastern Mediterranean Region is based on multiple imbalances and asymmetries. Despite the existence of rich hydrocarbon reserves in the region since the 1950s, there has not been any study on these reserves until the 2000s with the effects of technological shortcomings and some political factors. After the 2000s, hydrocarbon reserves in this region have become a focus of interest due to the rapidly increasing energy demand in the world, and important steps have been taken in terms of the extraction and marketing of resources. However, the fact that a significant portion of the reserves are located on the high seas has caused some discussions in terms of international law. The discovery of hydrocarbon reserves in the Eastern Mediterranean, the increasing interest of global actors in the region, has also affected the Cyprus problem as many problems with historical background in the region. The Cyprus problem, which came to the international agenda in the 1950s, has been shaped by many historical developments since this period and it has continued its unresolvedness until today. Articulation with the discovery of hydrocarbons on the Cyprus problem, the Greek Cypriot Administration, along with Egypt and Israel on the island of Turks and political problems in the region, in defiance of the treaty made clear that Turkey's rights to any further increases. In this study, the Cyprus problem, which has become an energy problem in the new energy equation, which is formed by the discovery of hydrocarbon reserves, will be examined.

Keywords: The Cyprus Problem, Hydrocarbon Discovery, Eastern Mediterranean

GİRİŞ

Antik dönemlerden bu yana birden fazla ticaret yolunun buluştuğu ve kesiştiği yer olması hasebiyle Doğu Akdeniz her zaman önemli olmuştur. Coğrafi konumu itibarıyla Türk Boğazları ve Süveyş Kanalı gibi stratejik geçiş noktalarına sahip olan bölge adeta enerji kaynakları bakımından zengin bir bölge olan Ortadoğu bölgesini kontrol eden bir nokta olma hüviyetini taşımaktadır. Dünya ticaretinin yaklaşık % 30'u Akdeniz havzasından gerçekleşmektedir. Modern zamanlarda ise, Ortadoğu'daki zengin petrol kaynakları ile sanayileşmiş Avrupa devletleri arasında enerji koridorunda yer alan bölge, stratejik öneminden dolayı egemen güçlerin odak noktasında yer almaktadır (Ülker vd. 2013: 1028).

Bu kadar stratejik öneme sahip olan bu bölge, son 20 yılda zengin hidrokarbon kaynakları ile de dünya gündemine gelmektedir. Bölgede yaklaşık olarak elli yıldır petrol ve doğal gaz araştırmaları yapılmaktadır. Rusya, 1960'dan itibaren Kıbrıs kıyı kesiminde petrol tetkiklerinde bulunmaktadır. Bunun yanında ABD, İngiltere ve İtalya gibi devletler de hidrokarbon incelemeleri yapmıştır. İlk açık deniz keşfi 1969'da Mısır'da (İskenderiye'nin 34 km kuzeydoğusunda) gerçekleştirildi. 1970'li yıllarda bu bölgede gaz yataklarının varlığı tespit edilmişse de bir takım nedenlerden dolayı araştırmalar yatırıma dönüştürülemedi. Bunun nedenleri arasında bölgedeki siyasi gerginlikler başta gelmektedir. Bölgedeki doğal gaz kaynaklarının büyüklüğünün tam olarak anlaşılabilmesi de bu etkenlerdendir. Diğer yandan bölge ekonomisinde turizmin önemli bir yeri olması, doğalgazın çıkartılabilmesi için kurulacak tesislerin bölge turizmini olumsuz etkileyeceği düşüncesi de bu konuda çekimser kalınmasının diğer nedenleri arasındaydı. 1999 ve 2000 yıllarında İsrail'in ve Gazze Şeridi'ndeki sahil kenti Aşkelon'un batısındaki sığ derinliklerde gaz keşfi sonucunda bölgeye yeni bir ilgi dalgası oluştu. Bu başarılar, üç büyük ölçekli keşifle sonuçlanan arama çalışmalarını hızlandırdı. (Yorucu ve Mehmet 2018:87).

Doğu Akdeniz bölgesinin en stratejik noktası olan Kıbrıs'ın sahip olduğu tarihsel önemin yanı sıra Doğu Akdeniz havzasıyla Orta Doğu'yu kontrol eden bir noktada bulunması ve başlıca hava ve deniz ticaret yolları üzerinde bulunması adanın stratejik değerini arttırmaktadır. Adanın stratejik önemi ile birlikte açık denizdeki doğal gazın keşfi, Kıbrıs'ın önemini daha da artırmış, tarihsel bir geçmişe sahip olan Kıbrıs sorununa yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu süreçte hidrokarbon rezervlerinin Kıbrıs sorununu çözmek için bir katalizör işlevi görüp görmeyeceği tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalarının arka planında, hidrokarbon konusunda karşılıklı işbirliğinin ticari faydalarının yanı sıra AB gaz arzlarının çeşitlendirilmesinin desteklenmesinin jeopolitik faydalarının, tüm tarafların uzlaşmaya varması için yeterince güçlü teşvikler oluşturabilmesi yatmaktadır. Ancak, doğal gaz için tek taraflı araştırma yapmak karşılıklı gerginliklere yol açmakla kalmadı, tartışmalı bir şekilde BM tarafından desteklenen topluluklar arası müzakerelerin yeniden başlatılmasının gecikmesindeki bir nedeni oldu (Özgür 2017:40). 1950'den bu yana süregelen Kıbrıs sorunu, artık sadece iki toplum arasında adayı paylaşma sorunu olmaktan çıkmış, Doğu Akdeniz enerji kaynakları üzerinde hakimiyet mücadelesine dönüşmüştür. Küresel ölçekte göz önüne alındığında, Doğu Akdeniz'in hidrokarbon keşifleri bölge için büyük sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda öncelikle Kıbrıs Sorununu tarihsel süreçte gelişimi üzerinde durulacak, daha sonra bölgede hidrokarbon rezervlerinin oluşturduğu yeni enerji denklemini ve bu çok boyutlu yeni denklemin Kıbrıs Sorununa etkileri irdelenecektir.

1. Kıbrıs Sorununun Tarihsel Gelişimi

Stratejik önemi tarihsel süreçte artarak devam eden Kıbrıs'ın modern dönemlerde özellikle soğuk savaş döneminde konumu itibarıyla önemi bir kez daha ön plana çıkmıştır. Avrupa, Asya ve Afrika'ya eşit uzaklıkta olmasından dolayı, Geçmişte Kıbrıs, Ortadoğu bölgesine atlamak isteyen devletlerin hayati stratejik ve ticaret merkezi olarak görülüyordu. 20. Yüzyıl'da su yolu güzergahlarının önemli bir noktasında yer alması, bir yandan adanın doğu kısmının Ortadoğu ile yakından ilişkili olmasından ve batı kısmının Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki stratejik parametreler için kritik bir konuma sahip olmasından dolayı Kıbrıs, Ortadoğu, Ege, Süveyş, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nde rol oynamaya çalışan bölgesel ve küresel bir güçlerin ilgi odağına dönüşür. Bölgedeki doğal kaynak zenginliğinin anlaşılması ile birlikte bu ilgi daha da artacaktır (Koday 1998:420).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan yeni dünya düzeninde konumu itibarıyla önemi bir kat daha artan Kıbrıs üzerinde Yunanistan'ın hak iddia etmesiyle Kıbrıs sorunu olarak nitelendirilen ve uluslararası bir soruna dönüşecek olan olaylar silsilesi başlayacaktır. Savaş sonunda İngiltere'nin eski gücünü kaybetmesi ve uluslararası alanda rolünün zayıflaması ile bu devletin Kıbrıs'tan çekilebilmesi ihtimali üzerine, Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan ile birlikte uzun süredir peşinde koştukları Enosis hayalini gerçekleştirebilmek için faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Bu bağlamda, Yunan Parlamentosu, 28 Şubat 1947'de Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına yönelik bir karar almıştır. Yunan Hükümeti, adanın kendilerine ilhakı karşısında İngiltere ve A.B.D'ye Kıbrıs'ta askeri üs verebileceğini açıklar. Bununla birlikte Yunanistan'ın Birleşmiş Milletlere yapmış olduğu, “*self-determinasyon*” teklifi genel kurulca reddetmiştir (Vatansever 2012:1497).

Bu süreçte Yunanistan'ın da desteğini alan Kıbrıslı Rumlar, adada İngiliz Yönetimi ve Kıbrıslı Türkler üzerinde baskı uygulamaya başlarlar. Yunanistan'ın self determinasyon yoluyla adayı Yunanistan'a bağlama girişimleri, Kıbrıslı Türkler kadar Türk kamuoyunun da tepkisini çekmiştir. 1950'lerden sonra artık Kıbrıs meselesi Türk kamuoyunda en çok konuşulan meselelerin başında yer almaya başlamıştır. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak etmek için Makarios'un ve Yunan hükümetinin girişimlerini artırdığı bir dönemde İngiltere'nin, Kıbrıs'a muhtariyet verilmesi çözümünü ileri sürmesi üzerine bölgeden İngiltere'nin çekileceğini anlayan Yunanistan, Mart 1954'ten itibaren bu problemi uluslararası alana çekmenin gayreti içine girmiştir. Yunanistan'ın Kıbrıs'ı ilhak teşebbüsünü adeta resmi politikaya dönüştürmesi, İngiltere'nin adadaki egemenliğini sonlandırma ihtimalinin ortaya çıkması ve Türk kamuoyunun bu konudaki duyarlılığı, Türk dış politikasının odağına Kıbrıs sorununun somut bir biçimde girmesine sebep oldu. Temmuz 1954'te Dışişleri Bakanlığı'na getirilen Fatin Rüştü Zorlu, adada yaşayan Türklerin de haklarının olduğu dile getirmiştir (Sakin ve Dokuyan 2010:42-43).

11 Şubat 1959'da Zürih'te düzenlenen konferansın sonunda, Yunanistan ile Türkiye arasında bir anlaşma planı üzerinde mutabakat sağlandı. 19 Şubat'ta Londra, Yunanistan, Türkiye, İngiltere ve Kıbrıslı toplum temsilcilerinden oluşan bir konferansın ardından Kıbrıs sorununun çözümü için bir anlaşma imzalandı (Özersay 2002:32). Zürih ve Londra'da oluşan mutabakat zemininde imzalanan anlaşmalardan en önemlisi Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilişkin “*Temel Antlaşmadır*”. Bu antlaşma ile Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası da oluşturulmuştur. Garanti ve İttifak Antlaşmalarının da yer aldığı Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda yeni kurulan devletin yapısal olarak en ince ayrıntılarına kadar hususlar tespit edilmiştir. Antlaşma ile her iki tarafta Enosis ve taksim fikrinden vazgeçmiş; İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye konusu ne olursa olsun yapılacak her antlaşmada “*en gözetilen ulus*” hakkı tanınmıştır (Vatansever 2012:1503-1510).

Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasındaki ortaklığa dayanan iki toplumlu bir devlet olarak 1960 yılında kuruldu. Kıbrıs Cumhuriyeti, yeni cumhuriyetin kurucu ortakları olarak Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların siyasi eşitliğini kabul etti. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, aslında, işlevsel bir federasyon olarak tasarlandı. Ancak 1960 ortaklığı sadece üç yıl sürdü. Anayasa'nın yarattığı durumun değişmesi için kasıtlı bir kampanya yürüten Rum tarafı, en sonunda da Enosis idealini hayata geçirecek olan Akritas Planı'nı devreye soktu. Anayasa konusunda baş gösteren antlaşmazlıklar ve diğer toplumlar arası meselelerle ilgili iki toplum arasındaki huzursuzluklar sonuç olarak 1963'teki birçok Kıbrıslı Türk sivilin hayatını kaybettiği trajik olaylara yol açmıştır. 1963 tarihindeki Kanlı Noel olaylarında silahlı Rumların Lefkoşa'da Türklerin yaşadığı bir banliyöye saldırması ve Kıbrıslı Türkleri katletmeleri olayları doruğa çıkarmış, silahlı çatışma yayılmış, 1964 İlkbaharında, yaklaşık 20.000 Yunan askeri adaya yasadışı yoldan girmiştir (Uzer ve Cengiz 2002:35).

Yaşanılan bu gelişmeler Yunanistan'ın Kıbrıs'a açık müdahalesiydi. Zürih ve Londra Anlaşmaları'na ve 1960 Anayasası'na aykırı olan bu gelişmeler karşısında Türkiye garantörlük hakkını kullanması için gerekli hazırlıkları yapmaya başlamıştır. Garantör devletlerinden biri olan Türkiye, diğer bir garantör olarak İngiltere'ye ortak müdahale için çağrıda bulundu, ancak İngiliz politikacılar harekete geçmeyi reddettiler. 20 Temmuz 1974'te Türkiye, Kıbrıs'taki sorunu sona erdirmek için 16 Ağustos 1960 tarihli Garanti Anlaşması'nın Dördüncü maddesi gereğince kendisine verilen yasal haklara dayanarak müdahale etmiştir.(Akgün 2018:91). Müdahaleden sonra yapılan görüşmelerin istenilen sonucu vermemesi ve Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklere yönelik saldırılarının sürmesi üzerine ikinci Cenevre Konferansı 9-13 Ağustos 1974'de toplandı. Ancak, bu toplantı da başarısız oldu. 14 Ağustos 1974'te Türkiye, "*Barış Harekatı*"nın ikinci aşamasını gerçekleştirdi. Kıbrıslı Türk Mücahitlerin de desteğini alan Türk birlikleri iki gün içinde bir yandan doğuda Magosa'ya, öte yandan batıda Lefke'ye kadar olan bölgeyi kontrol etmişlerdir. Neticede, Karpaz Yarımadası'nın doğu ucundan batıdaki Yeşilirmak'a kadar uzanan ve bugün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sınırlarını teşkil eden hattın kuzey kesimi Türklerin kontrolüne geçmiştir (Armaoğlu 2017:780).

Barış hareketinden sonra yaşanan gelişmeler, Adada Türk tarafını Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurmaya yöneltti. Neticede 13 Şubat 1975'te Federe Devlet kurulmuştur. Türk tarafı kurulan Federe Devlet'in Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir parçası olduğunu devlet ilanının amacının 1960 Anayasası'nın tekrar hayata geçirmek olduğunu açıklamıştır. Devletin kurulmasının açıklanmasından sonra Kıbrıs Rumlarının ve Yunanistan'ın tepkisine yol açmıştır. Federe Devlet kurulduktan sonra 1983 yılına kadar geçen süreçte Kıbrıs'ta iki toplum bir çok kez görüşmüş ancak herhangi bir netice alınamamıştır. Bu görüşmelerde Rum tarafının Enosis'i dayatması ve Türklerin adada azınlık olduğunu iddia etmesi bu görüşmelerin neticesiz kalmasının en önemli etkenlerindedir. 15 Kasım 1983 tarihinde Cumhuriyet Meclisi 50 numaralı kararla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilân ettiğini açıkladı. Kararda "*1960 yılında kurulan ve 1963 yılında yıkılan Kıbrıs Cumhuriyeti meclisinde 1964 yılından beridir Türk üye bulunmadığını ve devletin yetkilerinin Rumlar tarafından kullanıldığı Ayrıca 20 yıldır süren müzakerelerde Rum tarafının uzlaşmaz tavrı, 1977 Denktaş- Makarios ve 1979 Denktaş-Kyprianou anlaşmalarında buna ilaveten BM kararlarında adada iki farklı toplumun varlığının kabul edilmesine rağmen Türk toplumunun haklarının çiğnendiği*" belirtilmiştir. Ayrıca kararın 22'nci maddesinin a ve b bendinde "*Bu tarihi günde bir defa daha, Kıbrıs Rum halkına barış ve dostluk elimizi uzatıyoruz. Aynı Ada'da yan yana yaşamağa mecbur bulunan iki halkın, aralarındaki bütün sorunları eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme*

ulaştırmalarının mümkün ve zorunlu olduğuna inanıyoruz. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı, iki eşit halkın ve onların kurdukları yönetimlerin, gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmalarını engellemez; tam aksine bir federasyonun kurulabilmesi için gerekli ön şartları tamamlayarak bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yolda her yapıcı çabayı göstermeğe kararlı olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başka hiç bir devletle birleşmeyecektir” şeklinde karar alarak devletin kuruluş amacını dünya kamuoyuna ilân etmiştir (Özersay,2002:113).

Kıbrıs'ta Türk tarafı self determinasyon hakkını kullanarak Rauf Denktaş liderliğinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurmuştur. Türkiye kurulan bu yeni devleti hemen tanımıştır. Fakat BM ve uluslararası toplum tarafından yeni devletin kuruluşu tepkiyle karşılanmıştır. Türk tarafına yapılan baskılarla bu karardan vazgeçirilmeye çalışılmış, KKTC'nin kurulmasıyla birlikte adada Rum ve Türk kesimi arasında görüşmeler trafiği başlatılmıştır. Kıbrıs sorununa getirilecek politik çözüm, Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin adadaki haklarını ve çıkarlarını korumaya ve bu hakların daha da sağlam temellere kavuşturulmasındaki temel faktördür. Bu sonuca ulaşmak için Kıbrıslı Türklerin güçlü ve bağımsız varlığının sürdürülmesi şarttı ve KKTC ile Türkiye arasındaki ilişkiler bu paradigma üzerinden şekillenmiştir(Doğan 2002:90).

Soğuk savaş sonrası küresel dünyada yaşanan değişimler, Kıbrıs problemi konusunda ilgili tarafların çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu süreçte Enosis hayallerini tek başına gerçekleştiremeyeceğini anlayan Yunanistan bu hayalini Avrupa birliği üzerinden gerçekleştirebilmenin yollarını aramaya başlamıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren, Avrupa Birliği'nin de bu problemin taraflarından birisi olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle Kıbrıs Rum Kesimi'nin bu süreçte bütün Kıbrıs'ın temsilcisi statüsü ile AB'ye başvurusu, Kıbrıs sorununun farklı bir boyuta kavuşmasına neden olmuştur.

2000'li yıllara Türkiye, Kıbrıs Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin Avrupa Birliği'ne başvurusunun getirmiş olduğu baskı altında girmiştir. 1960 Zürih Antlaşmasına göre Yunanistan ve Türkiye'nin her ikisinin birden üye olmadığı topluluğa Kıbrıs'ın üye olması mümkün olmamasına rağmen Yunanistan'ın bu konudaki girişimleri neticesinde Rum kesimi başvuru sürecinde önemli adımlar atmıştı. Bu süreçte Türkiye meselenin BM tarafından çözüme kavuşturulabilmesi için tekrar girişimlerde bulundu. Bu girişimin neticesinde BM Genel Sekreteri Annan öncülüğünde görüşmeler yeniden gerçekleştirilmeye başlandı. Bu bağlamda Türkiye'nin temel hedefi, Kıbrıs Rum kesiminin AB üyeliğinden önce sorunun çözüme ulaştırılmasıydı. Ancak BM nezdinde yapılan görüşmelerden istenilen sonuç elde edilemedi. Bunun üzerine Kıbrıs Türk Kesimi lideri Denktaş, sorunun aracısız çözüme kavuşturulması hususunda Rum lideri Klerides'e teklifte bulundu. Görüşmeler yapılmışsa da iki lider arasındaki görüşmelerde netice vermedi (Bulunç 2007:86-87).

Yaşanan bu gelişmelerin ardından meselenin çözüme ulaştırılması açısından 2002'de Kıbrıs Sorunun kapsamlı çözümünü oluşturmak için BM Genel Sekreteri Annan, hazırlamış olduğu planı, Türkiye, Yunanistan ve iki kesimin önüne koydu. 2002-2004 yılları arasındaki Annan planı, BM'nin Kıbrıs sorununa federal bir çözüme ulaşma konusundaki en kararlı ve ayrıntılı girişimi oldu. Daha sonra BM genel sekreteri Kofi Annan'dan sonra, bu plan uluslararası toplumun büyük bir kısmı tarafından desteklendi. Ortaya konan Plan ile, yönetim Rumların elinde bulunacak Türk kesimi ise adeta azınlık durumuna düşürülecek olmasına rağmen Türkiye planın hayata geçirilebilmesi için Denktaş ve Türk kesimi üzerinde baskı

uygulamıştır. Bu konuda Türkiye'ye ise, Avrupa Birliğine üyelik konusunda önünün açılacağı vaat edilmiştir (Hasgüler ve Özkaleli 2010:38-40).

Planın uygulanabilmesi için iki taraf arasında beklenen netice alınamayınca, Türkleri azınlık durumuna düşürülecek olan maddeler çıkarılmadan halk oylamasına gidilmesine karar verilmiştir. Netice de Annan Plan her iki tarafta da 24 Nisan 2004'te halk oylamasına sunuldu. %63 oranda Türk tarafı, planı onaylamasına rağmen %75 oranında Rum tarafının kabul etmemesi üzerine plan sonuçsuz kalmıştır. Referandumun başarısızlığı, öncelikle Kıbrıs Türk toplumu, çözüm yanlısı Kıbrıslı Rumlar ve uluslararası toplum arasında büyük bir hayal kırıklığına yol açtı. İlk kez referandum aşamasına gelen süreç, bir kez daha sonuçsuz kalmıştır. Kıbrıs Rum Kesimi'nde ise hayal kırıklığından ziyade yeni bir heyecan olmuştur. Kıbrıs, de facto bölünmüş ada olarak 1 Mayıs 2004 tarihinde Avrupa Birliği'ne üye olmuştur (Akgün,2018:94).

Bu olumsuz netice arkasından parçaları toplamak ve tartışmaları yeniden başlatmak için başlatılan süreç dört yıl sürmüştür. Nisan 2008'de, Kıbrıslı Türk yanlısı çözüm lideri Mehmet Ali Talat ve yeni seçilen Kıbrıs Rum lideri Dimitris Hristofiyas, ilk olarak altı çalışma grubu kurarak ve üst düzey için zemin hazırlamak için aralarındaki görüşmeleri başlatmaya verdiler. Buna ek olarak, iki toplum arasındaki işbirliğini ve güvenini artırmak amacıyla, Kıbrıs sorununun günlük sorunları ile başa çıkmak için yedi teknik komite kuruldu.

Ancak, yüksek seviyeli müzakereler, Eylül 2008'de başladıktan sonra, çalışma grupları geniş çapta çözüldü ve müzakere süreci geleneksel, dar, tek aşamalı bir sürece geri döndü. Dahası, teknik komitelerin kararlarının çoğu iki lider tarafından hiçbir zaman onaylanmadı. Doğal olarak, bu güven oluşturma ve iki toplumlu işbirliği faaliyetleri de hiç uygulanmamıştır. Bire bir seviyedeki müzakereler birkaç yıl boyunca devam etti. Bu çoğunlukla, liderlerin kendi toplumlarının davranışlarından memnun olduklarından emin olma konusunda çok dikkatli olan politik kaygılardan kaynaklanıyordu. Ayrıca, her iki tarafın seçim mevsimleri nedeniyle barış müzakereleri birkaç kez durdu ve askıya alındı (Hasgüler ve Özkaleli, 2010:38-40).

Türkiye için, son zamanlara kadar Kıbrıs'ta çözüm için en güçlü politik motivasyon AB üyelik sürecidir. Ancak, Türkiye-AB ilişkilerinin zararı, Kıbrıs sorununun müzakerelerde sadece küçük bir konu haline gelmesi açısından çok önemlidir. Bu süreç boyunca, Türkiye'nin üyelik sürecinin hızlandırılabilmesinin Kıbrıs sorununun çözümüne bağlı olduğu belirtilmiştir. Ancak bugün Türkiye-AB ilişkileri, Kıbrıs sorunundan neredeyse bağımsız olarak bozulmakta ve Ankara'nın adadaki çözüm için politik motivasyonu, AB üyeliği iştahına paralel olarak azalmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'nin Kıbrıs konusundaki konumu, konunun maliyetinin, Türkiye'nin çeşitli bölgesel konularda ödediği siyasi maliyetin toplamının bir yüzdesi olarak azaldığı bölgesel bir atmosferde nispeten daha fazla katlanılabilir hale gelmiştir (Ünal 2016: 22).

Bununla birlikte Doğu Akdeniz'deki devasa hidrokarbon rezervlerinin keşfiyle bölgenin önemi artmış, Kıbrıs sorununa yeni açmazlar eklenmiştir. İsrail-Lübnan-Kıbrıs-Mısır dörtgeninde keşfedilen hidrokarbon rezervlerinin, Kıbrıs sorununun çözümü için yeni bir parametre olduğu düşünülmektedir. Gerçekten de, bu gelişmeler adanın halkları ve bölgedeki ülkeler arasında bir işbirliği ortamı için ekonomik fırsatlar yaratabilir. Ancak, bölgesel sorunlardan dolayı siyasi fizibilitesi açık değildir. Çünkü Kıbrıs sorunu Doğu Akdeniz jeopolitiğinin "sabit" değişkenlerinden biridir. Son yıllarda gerek adadaki Türklerin gerekse

Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu özelinde sürekli pozisyon kaybettiğini söylemek mümkündür. Özellikle Rumların adanın tamamını temsilen AB üyesi olması, Türkiye'nin AB politikalarını Kıbrıs'a endeksli bir hale getirmiştir. Türkiye'nin önemli pozisyon kayıpları ile karşı karşıya kaldığı yukarıda bahsettiğimiz bu gelişmelerin devamında Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon keşifleri ise Kıbrıs'ın uluslararası konumu ile ilgili yeni bir tartışmalı süreci başlatmıştır (Orhun 2017:41).

2. Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Rezervlerinin Keşfi ve Bölgede Oluşan Yeni Uluslararası Enerji Denklemine Etkileri.

2.1. Hidrokarbon Rezervlerinin Keşfi ve Münhasır Ekonomik Bölgeler

Bölgede yaklaşık olarak elli yıldır petrol ve doğal gaz araştırmaları yapılmaktadır. Rusya, 1960'dan itibaren Kıbrıs kıyı kesiminde petrol tetkiklerinde bulunmaktadır. 2000'li yıllara kadar bölgede hidrokarbon araştırmaları gelişen teknolojisiyle etkisiyle daha da yaygınlaşmıştır. Yapılan bu araştırmalarda da kaynakların oldukça derin noktalarda olduğu tespit edilmiş hatta bazı bölgelerde 2000 metreyi aşan derinlikte olması sebebiyle çok fazla ilgi görmemişti. Bu süreçte teknolojinin gelişmesiyle çok daha derin noktalardaki kaynaklara ulaşma imkanlarının gelişmesi de bu bölgeye artan ilginin etkenleri arasındadır. Bu bağlamda 2000'li yıllardan sonra bölgede araştırmalar sonuca ulaştıracak niteliğe kavuşmuştur (Khashan 2016:177-178). Genel olarak Doğu Akdeniz Bölgesi Hidrokarbon kaynakları bakımından değerlendirildiğinde Levant, Herodot ve Nil Deltasında 3.5 milyar varil petrol, 9.5 trilyon m³ LNG, 13 trilyon m³ doğalgaz rezervinin olduğu anlaşılmıştır. Bunlardan, İsrail, Gazze, Kıbrıs, Lübnan ve Suriye'nin deniz alanlarının kesiştiği bir noktada yer alan Levant Havzası 1999 yılından bu yana, petrol ve doğal gaz arama ve araştırmaları açısından bakılması gereken önemli bir yer olarak görülmektedir. ABD Enerji Bilgi İdaresine göre, Levant Havzasındaki tahmini rezervler 40 trilyon küpün üzerindedir (Yorucu ve Mehmet 2018:87).

Neticede bölgede hidrokarbon kaynaklarının bulunduğu havzaların tespiti yapılmış, ortak alanlarda çalışmalar yapmak üzere uluslararası antlaşmalar aşamasına geçilmiştir. 2003'de ilk olarak Mısır'ın Nil Deltası'nda araştırmalar yapan Shell bölgedeki hidrokarbon yataklarının zenginliğini tespit etmiştir. Bu gelişmenin arkasından 2009 yılında Amerikan Şirketi Noble Enerji İsrail ortaklığı ile Tamar ve 2011 yılında da Güney Kıbrıs açıklarında ki Levant havzasındaki Afrodit doğalgaz yatakları tespit edilmiştir. İsrail'de, 282 bcm doğalgaz içerdiği tahmin edilen Tamar sahasında, Mart 2013'te üretime geçilmiştir (Georgiou 2016:95-97).

Son 20 yılda Doğu Akdeniz Havzası, yüksek potansiyel enerji kaynaklarının ortaya çıkmasıyla birlikte Doğu Akdeniz'deki devletlerce deniz enerji kaynaklarını paylaşmak amacıyla İkili antlaşmalar yoluyla Münhasır Ekonomik Bölgeler(MEB) ilan edilmektedir. Enerji kaynaklarının bulunması ile birlikte enerji diplomasisinin ve küresel enerji senaryolarının ilk sıralarına yerleşen Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletler olan Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, İsrail, Lübnan ve Mısır'ı karşı karşıya getirmiştir. Bu süreçte Münhasır Ekonomik Bölgeler hukuksal bir mesele olarak gündeme gelmiştir. Uluslararası hukukun en önemli alanlarından birisi olan deniz Hukuku, genellikle devlet pratiklerini yansıtan örf ve adetlerle oluşmaya başlamış ve sistemli bir şekilde yürütülen kodifikasyon çalışmalarıyla belirli kurallara çerçevesine oturtulmuştur. Denizler önce açık deniz kısmı ve devletlerin egemenliğine tabi kısım olarak iki bölümde değerlendirilmiştir. Devletin

egemenliğindeki kısım iç sular ve karasuları olarak belirlenirken açık denize ait kısımlarda bitişik bölge, kıta sahanlığı ve MEB rejimleri oluşturulmuştur (Toluner 1989: 66).

Deniz kaynaklarına olan ilginin artması, MEB'in ortaya çıkmasında en büyük nedenlerden biridir. Devletlerin büyüyen ekonomileriyle birlikte mevcut kaynakların da tükenmesi sonucu yeni kaynaklara olan ihtiyaç, devletleri açık denizlere yöneltmiştir. Mevcut sözleşmelerin açık denizlerdeki kaynaklar üzerindeki hükümlerinin yetersiz kalması bu konuda yeni düzenleme ihtiyacı doğurmuştur (Aksar 2015: 53). MEB, kıyı devletinin karasuları esas hattından başlamak suretiyle 200 deniz mili açığa kadar giden deniz bölgesinde; su altında, toprak altında ve deniz yatağında kıyı devletine bazı ekonomik haklar veren bölgeler olarak belirlenmeye başlamıştır (Brownlie, 1995: 224). BMDHS'nin 55. Maddesine göre "MEB karasularına bitişik bir bölge olup, özel hukuki rejimine tabidir. MEB'e kıyıdaş devletler ile diğer devletlerin hakları ve yetkileri ile BMDHS'de düzenlenmiştir" denilmiştir. BMDHS'in Münhasır Ekonomik Bölgede sahildevletlerinin hakları, yetkisi veya yükümlükleri başlıklı 56.1.a) maddesinde MEB'deki kıyıdaş devletlerin "deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarının araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklara" sahip oldukları yer almaktadır. Kıyı devletinin MEB üzerinde var olan hakları ekonomik niteliktedir (Pazarıcı1999:411).

Doğu Akdeniz Bölgesi coğrafi yapısı itibarıyla çok sayıda devletin kıyı şeridini içinde barındıran bir bölgedir. Bölgede Hidrokarbon rezervlerinin keşfiyle birlikte açık denizlerin kullanılmasına yönelik yetki sorunu uluslararası gündemi meşgul etmektedir. Bu bağlamda Kıyıdaş devletlerin ilan ettiği MEB'ler, uluslararası hukuk açısından tartışmalara neden olmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Doğu Akdeniz'de MEB'lerin uygulamasında en sık karşılaşılan sorunların başında coğrafi kısıtlamanın olduğu görülmektedir. Dünya düz bir şekilde sahip bulunmadığından devletlere ait olan 2000 mil sınırı birbirleriyle çakışmaktadır. Bölgenin karmaşık siyasi coğrafyası, bölge ülkeleri arasında çatışan menfaatler ve özellikle Akdeniz'in kapalı bir havza olması nedeniyle Doğu Akdeniz'de ilan edilen MEB alanlarında bu duruma sıklıkla rastlanmaktadır. Mısır, Lübnan, Suriye, ve Türkiye'nin ilan ettiği MEB'lerin iç içe geçmiş durumdadır. Bu sorunlar ancak, karşılıklı mutabakatla çözülebilecektir.

2.2. Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Hidrokarbon Faaliyetleri

Bölgede zengin hidrokarbon kaynaklarının varlığı kesinleşince Rum Yönetimi 2000'li yıllarda arama faaliyetlerine başlamış ve amaçlarına ulaşabilmek için iki ana hedef bulunan bir stratejik plan uygulamaya koymuştur. Bu planlardan birincisi, Bölgede tek başına yani Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini hariç tutarak Münhasır Ekonomik Bölgelerin oluşturulmasıdır. Ancak, "Karasuların ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayan ve kıyı devlete, deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yataklarında ve bunların toprak altındaki alanlarında birtakım hak ve yetkiler tanıyan deniz alanı olarak tanımlanan." (Tamçelik ve Kurt 2015:455-456). MEB kavramı bir çok bölgede sınır sorunları yarattığından uygulanmasında da bir çok sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu anlaşmalar ile gerçekleştirilen sınırlama, medyan hattı yöntemine dayanmaktadır. Nitekim Kıbrıs Rum Yönetimi'nin KKTC'yi dışlayarak MEB kararı alması bunu da girdiği ikili anlaşma girişimleri ile uluslararası kamuoyuna kabul ettirme girişimleri bir çok sorunun kaynağını teşkil etmektedir (Cankara 2016:18).

Rum Kesimi Yönetimi, Türkiye'nin karşı gelmesine rağmen 2003 Yılında Mısır ile Münhasır Bölge Antlaşması imzalamıştır. Mübarek yönetimindeki Mısır, Türkiye kıyıları esas alınarak oluşturulacak bir antlaşma zemininde 12.000 km kare daha fazla bölgeyi kontrol edebilecekken, Rum Kesimi ile antlaşmayı tercih etmiştir. Mübarek yönetimince yapılan yolsuzluklardan elde edilen paraların, Rum bankalarında tutulmasını şartıyla bu antlaşmanın imzalandığı iddia edilmiştir. (Demir ve Tekir 2017:656). Mübarek Yönetimin sona ermesinden sonra bu anlaşma bölgede diğer devletler açısından hakkaniyetli bir paylaşım esas alınmadığından yeni Mısır yönetimi tarafından iptal edilmiştir (Ertürk 2017:14-16). Rum Kesimi Yönetimi yapmış olduğu bu hukuk dışı teşebbüslerle Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin Antalya Körfezi'nin açıklarını içerecek şekilde dar bir deniz alanına sıkıştırmayı ve bu bölgedeki Türkiye'nin egemenlik haklarını sınırlandırmayı amaçlamaktadır (Örnek ve Mızrak 2016: 16-17).

Güney Kıbrıs Yönetimi, 2007 yılında ise Lübnan ile başka bir münhasır ekonomik bölge sınırlama antlaşması imzalamıştır. Antlaşma imzalandıktan sonraki süreçte Türkiye, Lübnan Büyükelçiliği vasıtasıyla bir nota vermiş ve yapılan antlaşmanın Türkiye ve KKTC'nin hak ve menfaatlerini zedelediği ifade etmiştir. Bunun yanında adanın tümünü temsil edecek şekilde Rum yönetiminin böyle bir girişimde bulunamayacağı bildirilmiştir. Gösterilen bu yaklaşım neticesinde, Türkiye ile ilişkilerini bozmak istemeyen Lübnan yapılan antlaşmayı parlamentosunda bekleterek antlaşmanın onaylanmasını ertelemiştir. Bunun yanında Lübnan Hükümeti 2011 yılında BM Genel Sekreterliği'ne gönderdiği bir mektupta "*GKRY ile İsrail arasında imzalanan antlaşmanın Lübnan'ın egemenlik ve ekonomik haklarının ihlali ve bölgedeki barış ve güvenliğe bir tehdit olarak algılandığını.*" ifade etmiştir (Aksoy2016:11).

Bütün bunlarla birlikte Doğu Akdeniz'de Rum Yönetimi, kendi MEB'ini duyurduğu alanlarda 2005 yılından itibaren ön incelemeleri tamamlamış, daha sonra ise sismik çalışmalar keşif ihaleleri gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda Rum Yönetiminin hak iddia ettiği alanlarda açmış olduğu ihalelere uluslararası şirketler teklif vererek Rum Yönetiminin hukuk dışı girişimlerini desteklemiştir. Rum Yönetimi Kıbrıs'ın güney alanlarında tek taraflı olarak belirlediği MEB'i 13 parsel bölerek, petrol ve doğal gaz arama çalışmalarını somutlaştırmıştır (Khashan, 2016; 180-182).

İhale edilen parsellerden 10. ve 11. parselde Fransız Total şirketi, 2., 3. ve 9. parseldeki arama çalışmaları İtalyan enerji şirketi ENI ve Korea Gas Corporation (KOGAS) konsorsiyum, 12 numaralı parselde ait haklar, ABD menşeli Noble Energy ile İsrail menşeli Delek Grup şirketi tarafından alınmıştır. Rum yönetimi bu anlaşmalarla İsrail'in asgari 12 numaralı parselini de kapsayacak şekilde 4.600 kilometrekare, Mısır'ın 21.500 kilometrekare, Lübnan'ın 3.957 kilometrekare deniz yetki alanını sahiplenmiştir (Crospey ve Brown,2014;9-10). 12.Parsel olarak da ifade edilen bu saha İsrail'in Levant Sahası ile komşudur. Ayrıca 100 trilyon ABD doları değerindeki zengin yataklarda petrol rezervleri bulunduğu ileri sürülmektedir. 2011 yılında Noble Energy tarafından 12. parselde yapılan sondaj çalışmaları çerçevesinde 198 milyar metreküplük Afrodit sahası keşfedilmiştir (Aksoy,2016:11).

2.3.Hidrokarbon Rezervlerinin Keşfinin AB Ve ABD'nin Kıbrıs Sorunu Yaklaşımına Etkileri

Avrupa'nın artan enerji ihtiyacı sebebiyle özellikle Rusya'ya olan bağımlılığı oldukça önemlidir. Çünkü bu bağımlılık, Avrupa'nın Rusya'ya karşı bir bütün halinde politika üretmesini zorlaştırmakta, Avrupa Birliği ülkeleri arasında farklı seslerin çıkmasına neden

olmaktadır (Rocco 2017: 3-9). Bu durum ise, Rusya'nın küresel ve bölgesel politikada enerji silahını bir koz olarak kullanmasına imkan tanımaktadır. Bu ağır bağımlılık, bu kadar az sayıda tedarikçi, Avrupa Komisyonunu enerji politikasının temel taşı olarak çeşitlendirmeye odaklanmalarına zorladı (Jergen 2014:3-4). Oluşturulmak istenen alternatif enerji kaynaklarının temini çalışmaları, yaygın olarak, hem tedarikçilerin hem de transit ülkelerin çeşitlendirilmesini kapsamaktadır. Avrupa'nın gelecekteki gaz görünümüne farklı senaryolar yansıtmak mümkündür. Ancak doğal gaz bağımlılığında önemli bir artış, 2030 yılına kadar % 80'e kadar çıkması olasıdır. Bu durum AB ekonomisinin enerji konusunda dış piyasalara bağlı olmasına neden olmakta ve kırılgan bir yapıya yol açmaktadır (Buchan ve Keay 2016:5-6). Sonuç olarak, Doğu Akdeniz'de yeni enerji kaynaklarının bulunması, bölge için çok önemlidir; teorik olarak AB'nin enerjisini çeşitlendirmek ve fiyatların aşağıya çekilmesini sağlamak açısından umutlar sunmaktadır. Avrupa'nın gaz arzının çeşitlendirilmesi uzun zamandan beri Avrupa Birliği için bir öncelik olmuştur. Rusya ve AB üyesi ülkeler arasında 2006 ve 2009 yıllarında gerçekleşen gaz savaşları ve Rusya'nın 2014'te Kırım'ın ilhakını müteakip diplomatik gerginliğin artmasıyla son yıllarda bu konuya yönelik çabalar hızlanmıştır. AB'nin Avrupa'nın coğrafi çevresinden tedarik temin ederek Rus gazına olan bağımlılığını azaltma ihtimali, AB'nin Enerji Birliği stratejisinin belirtilen bir hedefi olan enerji direncini artırmasına yardımcı olabilir (Çaşın 2015: 59-60).

Bu bağımlılık açısından değerlendirildiğinde AB Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon rezervleri üzerinde etkin bir politika yürütebilmek için atmış olduğu adımlardan en önemlisi, Kıbrıs Rum Kesimini, Bütün adanın temsilcisi olarak görmesi ve bu bağlamda bu statüyle 2004 yılında Rum Kesimi'ni birlik içine almasıdır. Bu rezervlerin yanında Avrupa'nın ihtiyaç duyduğu enerjinin önemli bir bölümü Akdeniz üzerinden nakledilmektedir. Bu açıdan sadece Avrupa için değil, dünya ticareti açısından da Doğu Akdeniz önemli su yollarından biridir (Winrow 2016:20-22). AB, üretimi, dağıtımı, ticareti ve verimliliği teşvik etmek için özel olarak işbirliği önerisinde bulunarak Doğu Akdeniz ile ilgili niyetini ortaya koymuştur. Hazar ve Ortadoğu havzası gibi enerji merkezlerini ve bu merkezlerden dağıtılan doğalgaz ve petrol boru hatlarını kontrol edebilecek önemli bir noktada yer alan Kıbrıs adasının stratejik konumu birçok aktör için olduğu kadar, şüphesiz AB açısından da çok önemlidir. Doğu Akdeniz ve Doğu Akdeniz'i kontrol edebilecek en kilit noktada bulunan Kıbrıs Adası'na Küresel bir aktör olarak AB'nin ilgisi hızla artan enerji bağımlılığından dolayı anlaşılabilir bir durumdur. Ancak AB'nin Kıbrıs politikaları çerçevesinde Güney Kıbrıs'ı adanın tek temsilcisi olarak görmesi ve birliğe dahil etmesi sorunun derinleşmesine neden olmuştur. AB'nin Güney Kıbrıs'ın hidrokarbon araştırmaları ile ilgili bu süreçte ortaya koyduğu pozitif yaklaşım ise çıkarılacak doğalgaz veya petrolün adada ki taraflarca paylaşılması gerektiği vurgusu olmuştur (Schmid 2013: 3-4).

Kıbrıs Rum Kesimi, Yunanistan ve İsrail arasında oluşturulan enerji tabanlı ortaklık, Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin menfaatlerine karşı bir senaryo gibi görünse de sondajlanan petrol ve doğalgazın Kıta Avrupası'na taşınmasında en güvenli yolun Türkiye güzergahı görülmüştür. Bu nedenle, AB ilgili devletler ve enerji şirketlerini, Türkiye'nin de sürece dahil olduğu platform oluşturmaya teşvik etmektedir. Bu amaçla, Kıbrıs konusunda çözüm mekanizmalarının yeniden işlerlik kazanması, bununla birlikte Türkiye'nin de Bölgedeki enerji işbirliğine entegre edilmesi hususunda bir gündem oluşmaya başlamıştır (Erdoğan 2016:156).

Genel olarak değerlendirildiğinde Avrupa'nın enerji güvenliğine katkı sağlayacak olan Doğu Akdeniz'de hidrokarbon araştırmalarını ve sondajını ABD, desteklemektedir. Ayrıca Amerikan yönetimi tarafından bölgede çıkarılacak olan bu rezervlerin işbirliği ve istikrarın güçlendirilmesine etki edeceği ifade edilmiştir. ABD, Rum kesiminin faaliyetlerini destekleyerek, Rum yönetimi ile bu konuyla alakalı bir şekilde yakın bir işbirliği içerisinde bulunmuştur. ABD'li siyasetler bir taraftan da Rum yönetimine çıkarılacak petrol ve doğalgazın, Avrupa piyasasına ulaştırılması için bir alternatif olarak Türkiye'yi değerlendirmeleri noktasında telkinde bulunmaktadır (Alterman vd. 2018: 35-36). Bu çerçevede Türkiye üzerinden İsrail'in çıkaracağı petrol ve doğalgazın nakledilmesi gündeme gelmiştir. Bütün bunların yanında ABD'nin istihbarat çalışmaları ve askeri operasyonları için adanın stratejik bir öneme sahip olduğunun da altı çizilmelidir. Bu sebeplerle Kıbrıs'taki konumunun herhangi bir zarara uğramaması için ABD, Rum Yönetimi ile Türkiye arasında arabulucuk vasfını devam ettirmek istemektedir. Çünkü, ABD, bölgede bulunan devletler arasında işbirliği sağlayamadığı takdirde, Çin ve Rusya gibi devletlerin bölgede etkinliklerinin artacağı, bu ülkelerle kurulabilecek ittifaklar ile, bölgedeki dengelerin sarsılabileceğinden endişe duyulmaktadır (Crospey ve Brown,2014: 34-35).

2.4. Hidrokarbon Rezervlerinin Keşfinin Kıbrıs'ın Statüsüne Etkisi

Kıbrıs adasının açıklarında Rum Kesimi Yönetimi'nin Adanın tamamının temsilcisiymiş gibi hareket ederek İki anlaşmalara imzalayarak enerji kaynaklarını sahiplenen bir tutum sergilemesi Kıbrıs'ta yaklaşık yarım yüzyıldan fazla bir süredir devam eden anlaşmazlıklara yeni bir boyut kazandırmıştır. Gerek Uluslararası platformda imzalanmış hukuksal metinlerden olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu metinlerinde gerekse referanduma sunulan Annan Planı'nda, Kıbrıs'ın deniz yetki alanlarına ilişkin egemenlik konusu ortak yönetimin yetki alanında bırakılmıştı. Bütün bu hukuksal metinlere rağmen günümüzde Ada'da Türk ve Rum kesimi olmak üzere iki ayrı yönetimin varlığı söz konusu iken hidrokarbon rezervlerinin ve bu rezervlerin üzerindeki egemenlik haklarının kullanımı ve paylaşımı, gündeme geldiğinde ne Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ne de Türk kesiminin tek başlarına bağlayıcı bir karar alabilme yetkileri bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle, Ada'nın ekonomik değerlerinin ve yer altı zenginlikleri paylaşımı gündeme geldiğinde her iki kesimin ortak karar alması ve uzlaşması gerekmektedir. Rum Kesimi'nin ilan etmiş olduğu münhasır ekonomik bölgede ikili anlaşmalarla vermiş olduğu petrol arama ruhsatlarının başlattığı tartışmanın bir boyutunu da bu durum oluşturmaktadır (Örnek ve Mızrak 2016: 18-20).

Çünkü Rumların parselleyerek arama/çıkarma ihalelerine açtığı bölgenin bir kısmı adanın kuzeyindeki suların içerisinde yer almaktadır. Rumların Türkiye kıta sahanlığı kapsamındaki bu bölgede tasarladığı parselleri ihaleye çıkarması ve bu ihalelere "Total, Eni, Petronas ve Gazprombank" gibi dünyanın önde gelen şirketlerini girmesi için ihalelere çıkması, Türkiye'nin önünü kapama niyetini taşımaktadır. Türk sahası kapsamındaki rezervlere dünya devi şirketleri dahil ederek Türkiye'nin ve KKTC'nin gücünü kırmaya çalışan GKRY, adanın tamamının sahibi gibi hareket ederek adadaki Türklerin ada üzerindeki haklarını da gasp etme yoluna gitmektedir. Türkiye ve KKTC bu konuda yapmış oldukları açıklamalarda Rum Kesimi Yönetimi'nin tek taraflı teşebbüslerinin hukuki yönden sonuç vermektense uzak olduğuna işaret ederek ruhsat alan şirketleri uyarmaktadırlar. Türkiye'nin ileri sürdüğü gibi bu girişimleri ile 1959-1960 Anlaşmaları'nda oluşturulan statüyü de ihlal etmektedir (Orhun 2017: 49).

Türk Dışişleri Bakanlığı, Rum Yönetimini protesto etmiş ve “Türkiye bu alanlarda, yabancı şirketlerin izinsiz petrol/doğal gaz faaliyetlerinde bulunmalarına, ... hiçbir şekilde izin vermeyecek ve kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerini korumak için gerekli her türlü tedbiri alacaktır.” şeklinde açıklama yapmıştır(<https://www.bbc.com>)

Kıbrıs müzakerelerinin Temmuz 2017’de başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından GKRY’nin doğal gaz arama faaliyetlerine hız vermesine karşılık Türkiye de bölgede daha fazla arama faaliyeti yürüteceğini belirtmiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak yaptığı açıklamalarda “Ada’nın sadece güneyi değil aynı zamanda kuzeyinde bulunan Güzelyurt Körfezi’nde de sismik araştırma yapılacağını ve Türkiye’nin ilk derin sondajı Doğu Akdeniz’de gerçekleştireceğini.” açıklamıştır (Yılmaz 2018: 4).

Doğu Akdeniz’de hidrokarbon rezervlerine yönelik arama çıkarma faaliyetleri ile bu bölgedeki enerji denkleminin ortak olmak isteyen Türkiye, başta İsrail’in Doğu Akdeniz kıyılarında çıkartmış olduğu kaynaklar olmak üzere bölgedeki petrol ve doğal gaz kaynaklarının Türkiye üzerinden başta Avrupa olmak üzere piyasalara ulaştırılmasını amaçlamaktadır. Bölgedeki hidrokarbon kaynaklarının güvenli bir rota üzerinden piyasalara ulaştırılmasını amaçlayan Türkiye’nin bu teşebbüsleri, Kıbrıs meselesinde de ilgili olan devletlerle Türkiye’nin münasebetlerini etkilerken Türkiye’nin Kıbrıs konusundaki temel yaklaşımının da bu devletlerce de destekleneceği düşünülmektedir. Diğer taraftan bölgede çıkarılacak olan hidrokarbon rezervlerinin dengeli bir şekilde paylaşımının taraf ülkeler için milyarlarca dolarlık kazanç paylaşımı anlamına gelmesi, İsrail gibi bölgenin etkin ülkeleri ile kurulacak ilişkilerle karşılıklı menfaatler çerçevesinde Türkiye’nin lehine neticelerin elde edilmesine imkan tanıyacağı da düşünülmektedir (Ömerci 2016:381-383).

Doğu Akdeniz’de keşfedilen enerji kaynaklarının önümüzdeki yıllarda bölge politikası üzerindeki etkileri sadece Kıbrıs’ın statüsü ile sınırlı değildir. Çünkü piyasa değeri için 1-3 trilyon \$ fiyat biçilen bu kaynakların verimli bir şekilde işletilebilmesi için bölgedeki ilişkilerin belirli bir güvenlik temeline oturması gerekmektedir. Çünkü tamamı deniz yataklarında bulunan bu kaynakların çıkarılıp işletilebilmesi için büyük maliyetli yatırımlar gerekmekte ve bu yatırımlar için şu an taraf ülkelerle anlaşmalar yapmakta olan şirketlerin (ve ülkelerin) yatırımlar yapabilmesi için bölge ülkeleri arasındaki ihtilafların giderilmiş olması ve bölgede güvenli bir ortamın yaratılmış olması gerekmektedir. Akdeniz Ülkelerinin birçoğunda siyasi istikrarsızlığa yol açan Arap Baharı gibi olayların bölgedeki istikrarın bozulmasındaki rolü ortadadır. İstikrarı bozan gelişmelerin bölge ülkeleri üzerindeki etkisi bu kadar açık bir şekilde ortada iken bu kaynakların taraflara faydalı olacak şekilde işletilebilmesi için bölge ülkeleri arasında yakın ilişkilerin kurulmasının gerekliliği açık bir şekilde gözükmektedir. Dolayısı ile halihazırda bölge ülkelerinin bir çoğu arasında yeni anlaşmazlıkların da kaynağı olan Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının önümüzdeki dönemlerde bölge barışının tesis edilmesinde önemli işlevler üstlenmesi de söz konusu olabilecektir. Aksi halde maliyetli yatırımlarla aktif hale getirilebilecek bu kaynakların işletilmesi zorlaşacaktır. Bölgenin bu kaynakların paylaşımına dayalı barışçıl ilişkiler içine girmesine bağlı olarak Kıbrıs Sorununun da karşılıklı çıkarların korunması bağlamında ele alınması mümkündür (Orhun 2017:50).

Doğu Akdeniz, karmaşık jeopolitik ile dolu değişken bir bölgedir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz gaz üretimi için doğal bir pazar oluşturduğuna ve Kıbrıs sorununa çözüm bulunmadığı takdirde Türkiye pazarına Doğu Akdeniz gazının ulaşamayacağına dair geniş bir anlayış vardır. Bununla birlikte, Kıbrıs söz konusu olduğunda, ekonomi siyaseti tam tersi bir şekilde takip

ediyor olabilir. Her ne kadar enerji alanının içinde ve dışında, geçmiş işbirliğinin öğretici örnekleri zaten mevcut olsa da, Güney ve Kuzey arasındaki kronik siyasi sorunları çözmek ve çatışmanın çözümüne ulaşmak, gaz rezervlerinin barışçıl ve verimli bir şekilde araştırılması için daha iyi bir teşvik olabilir. Bunun geçmesi halinde, Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de ve daha geniş Avrupa enerji safhasında merkezi bir rol oynayabilir(Alterman vd. 2018:8-9).

SONUÇ

Günümüzde artık Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon rezervlerinin paylaşılması konusu Tarihsel süreçte bir çok kez masaya oturulmuş ancak kalıcı bir çözüm üretilmemiş olan Kıbrıs sorununa eklenmiş durumdadır. Kıbrıs'ta son dönemde enerji sondajları üzerinden yaşanan anlaşmazlığın özünde ekonomik değil, toprak hakimiyetiyle ve münhasır ekonomik alanların (MEA) belirlenmesiyle ilgilidir. Oluşan çözümsüzlük sarmalı, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Kıbrıs sorununun ortaya çıktığı ilk günden bugüne adada tek söz sahibini kendisi olarak görmesi ve bu çerçevede Türk tarafını yok sayarak adayı ilgilendiren konularda kararları tek başına almak istemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum Kıbrıs sorununun tarihsel arka planında da olduğu gibi hidrokarbon rezervlerinin keşfi meselesinde de ön plana çıkmaktadır. Rum Kesimi Yönetimi adada Türk Yönetimini görmezden gelen tavrını, enerji kaynaklarının varlığının anlaşılmaya başlamasıyla birlikte, Doğu Akdeniz'de adanın Kuzey Kesimi'nin kıta sahanlığı ve kara suları haklarını hiçe sayarak Müstakil Ekonomik Bölgelere bölmesiyle de göstermektedir.

Şu anda, iki toplum arasında hidrokarbonlarla ilgili herhangi bir temas bulunmamaktadır. Uluslararası alanda düzenlenen toplantılarda bazı temaslar oldu, ancak bu tür etkileşimler genel olarak olumlu olsa da, her iki taraf da “birbirlerini tanımadıklarını” ilan etmektedir. Bu süreçte, Kıbrıs Rum yönetimi için en iyi seçenek, Kıbrıslı Türkler ile adada devam etmekte olan hidrokarbon faaliyetlerini yönetmek için ortak bir komisyon oluşturmak ve gelecekteki tüm ürünlerin her iki topluluğa ait olması yönünde adımlar atmasıdır. Bu adımlar, hem Kıbrıslı Rumlar hem de Kıbrıslı Türkler için en iyi seçeneklerden birini oluşturuyor. Böyle bir hareketin önemli sonuçları olabilir. Böyle bir ortaklık, gelecekteki birleşik bir Kıbrıs devleti için her iki tarafın da ortaklaşa yürüttüğü ortak eylem örneğini oluşturabilir. Genel anlamda, Kıbrıslı Rumların adanın petrol ve gaz rezervlerini tek taraflı sahiplenme eğilimini terk etme kararı, iki halk arasında yeni bir sayfa açılmasına imkan hazırlayabilir.

KAYNAKLAR

- Akgün, S. (2018). Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Arabulucuğu İle Siyasal Çözüm Modelleri ve Analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 5(11), 89-107.
- Aksoy, M. (2016). *Mevcut Enerji Açısından Doğu Akdeniz Bölgesi*. İnsamer.
- Alterman, J. B., Conley, H. A., Malka, H., & Donatienne, R. (2018). *Restoring The eastern Mediteranean as a U.S. Staregic Anchor*. CSIS.
- Armaoğlu, F. (2017). *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Ankara.
- Buchan, D., & Keay, M. (2016). *EU energy policy – 4*. OXFORD ENERGY COMMENT.
- Buluç, M. Z. (2007). Kıbrıs Politikasının Annan Belgesi ile Başlayan Kırılma Noktaları. *Akademik Bakış*, 1(1).

- Cankara, Y. (2016). Doğu Akdeniz'in Artan Petropolitik Önemi ve Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs Siyaseti. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(47), 20-36.
- Caşın, M. H. (2015). A New Geopolitical Game In Mediterranean Hydrocarbons WINDOWS OF Opportunities Or New Challenges? *Journal of Caspian Affairs*, 1(1), 47-72.
- Crospey, S., & Brown, E. (2014). *Energy: The West's Strategic Opportunity in the Eastern Mediterranean*. Hudson Institute.
- Demir, N., & Tekir, O. (2017). Sharing Energy Resources of Eastern Mediterranean: Regional and Global Dynamics. *Economic and Environmental Studies*, 17(4), 651-674.
- Doğan, N. (2002). Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kararlarında Kıbrıs Sorunu. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(4).
- Ellinas, C., Robers, J., Tzimitras , H., & Koranyi, D. (2016). *Hydrocarbon Developments in the Eastern Mediterranean The Case for Pragmatism*. Global Energy Center Atlantic Council.
- Erdoğan, H. (2016). Kıbrıs Meselesinin Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri. *Akademik Hassasiyetler*, 135-161.
- Ertürk, Y. (2007). *Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Georgiou, G. (2016). Eastern mediterranean Energy and Pivotal Role of Israel. A. Petasis içinde, *Intractable Dilemmas in the Energy-Rich Eastern Mediterranean* (s. 93-121). London: Cambridge School Publishing.
- Hasgüler, M., & Özkaleli, M. F. (2010). *Kırs'ta Metamorfoz ve Paradigma Değişimi*. Ankara: Usak.
- <https://www.bbc.com>. (tarih yok). Kasım 30, 2018 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-46531483> adresinden alındı
- Jergen, M. (2014). *Energy policy in the European Union: The power and limits of discourse*. Les Cahiers européens de Sciences Po.
- Khashan, H. (2016). The Energy Factor in Esatern Mediterranean Relations. A. Petasis içinde, *In tractable Dilemmas in the Energy-Rich Eastern Mediterranean* (s. 177-195). London: Cambridge Scholl Publishing.
- Koday, Z. (1998). Kıbrıs'ın Jeopolitik Önemi. *Türk Coğrafya Dergisi*(33), 419-428.
- Orhun, F. Ç. (2017). Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs Sorununa Muhtemel Etkileri. *VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 37-54.
- Ömerci, O. (2016). Kıbrıs Müzakerelerinde Yeni Dönem: Enerji Jeopolitiği ve Akdeniz Birliği Olgusu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(11), 376-385.
- Örnek, S., & Mızrak, B. (2016). Bir Güvenlik Sorunu Olarak Kıbrıs'ın Enerji Kaynakları ve Uluslararası Aktörlerin Politikaları. *Bilge Strateji*, 8(15), 13-32.
- Özdemir, E. (2014). *Amerikan Belgelerine Göre Türkiye'de Azınlıklar*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Özersay, K. (2002). *Kıbrıs Sorunu Hukuksal Bir İnceleme*. Ankara.

- Özgür, H. K. (2017). Eastern Mediterranean Hydrocarbons: Regional Potential, Challenges Ahead, and the 'Hydrocarbon-ization' of the Cyprus Problem. *Perceptions*, XXII(2-3), 31-56.
- Pazarcı, H. (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları). *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*. Ankara: 1986.
- Rocco, A. (2017). *Energy Governance in EURussia Energy Relations: Paving the Way Towards an Energy*. Working Paper.
- Sakin, S. (2010). *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları (Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı)*. İstanbul.
- Schmid, D. (2013). *Towards an energy revolution the Eastern Mediterranean and Positive effect for the EU*. CIES.
- Tamçelik, S., & Kurt, E. (2015). Değişen Doğu Akdeniz Denkleminde Mısır'ın Hidrokarbon Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları. *1. Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu*, (s. 445-462). Denizli.
- Toluner, S. (1987). *Limni Adası'nın Hukukî Statüsü ve Montreux Boğazlar Konvansiyonu*. İstanbul: Milletlerarası Hukuk Araştırma Merkezi.
- Uzer, U., & Cengiz, M. (2002). *Kıbrıs Sorunu*. Ankara.
- Ülker, H. İ., Gürson, P., Topcu, M. K., & Erkan, E. T. (2013). Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Ekonomisine Etkileri. *International Conference On Eurasian Economies*, (s. 1027-1031).
- Ünal, S. (2016, Aralık 19). *Cyprus: Energy not a reason but a prize of solution*. Mayıs 28, 2018 tarihinde <http://www.hurriyetdailynews.com: http://www.hurriyetdailynews.com/cyprus-energy-not-a-reason-but-a-prize-of-solution-107438> adresinden alındı
- Vatansever, M. (2012). Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(12), 1487-1530.
- Winrow, G. M. (2016). The European Energy Landscape. A. G. Moran, H. Tzimitras, & H. Faustmann içinde, *Global Energy Debates And The Eastern Mediterranean* (s. 15-23).
- Yılmaz, E. (2018). *Doğu Akdeniz'de Enerji Çıkmazı*. Ankara: SETA.
- Yorucu, V., & Mehmet, Ö. (2018). *The Southern Energy Corridor: Turkey's Role in European Energy Security*. Canada.